

ØKOMUSEUM GRENSELAND • EKOMUSEUM GRÄNSLAND

Föreningen Ekomuseum Gränsländ Verksamhetsåret 2018

*"Riksgränsen följer bäcken" - kanskje det mest eksotiske innslaget i greseområdet.
Foto: Lars Erik Hammar*

Foreningen Økomuseum Grenseland Virksomhetsåret 2018

Foreningen Økomuseum Grenseland / Föreningen Ekomuseum Gränsländ
Svein Norheim, Festningsstredet 4, NO-1767 Halden.
Telefon +47 47377717 (mobil) E-post: sveinor@halden.net
Bankgiro: Sparbanken Tanum: 5966-0662 • 8351-9,3 013 369-8 • Berg Sparebank: 1105.29.88200

Årsmøtet 2018

Årsmøtet ble holdt søndag 11. mars i Folkets Hus Krokstrand. Det var 25 personer til stede som representerte medlemsforeninger. Årsmøtedeltakerne ble traktert med nydelig gryterett og hjemmebakst kringle.

Etter årsmøteforhandlingene ble det orientert om arrangementer 2018, om bokprosjekt om Krokstrand og vist filmen om Krokstrand – «Granitbergets døtre»..

Økomuseum Grenselands nye hjemmesider ble presentert og er nå tilgjengelige på Internett.

*Folkets Hus Krokstrand anno 1902. Eldste Folkets Hus i Bohuslän
Foto: Svein Norheim.*

Styrelsen

Styret har under virksomhetsåret 2018 hatt følgende sammensetning:

Svein Norheim, Halden, leder/ordførnde

Thomas Marthinsson, Tanum, nestleder

Ulf Vidar Larsen, Halden, kasserer

Gun Förde, Dals Ed, sekretær

Bjarne Andersen, Halden, styremedlem

Bo Magnusson, Strömstad, styremedlem

Kerstin Sandqvist, Dals Ed, styremedlem

Revisorer:

John Solberg, Halden

Lars Örtemark, Dals Ed

Revisorsuppleanter:

Jens Bakke, Halden

Patrik Högfelt, Dals Ed

Valgkomiteen:

Inger Blomsnes; Halden, gjenvalgt 1 år

Folke Andersson; Tanum, ny, valgt 1 år

Jarle Heed; Halden, ny, valgt 1 år

Styremøter

Styret har under året hatt fire styremøter. Ett møte er holdt på Strömstads Museum, ett på Dals Ed og to i Konservativen i Halden.

Utover dette har styret holdt kontakt via e-post og telefon.

ARBEIDSPROGRAM 2018-2020

Nytt treårig arbeidsprogram 2018-2020 ble utarbeidet og vedtatt. Arbeidsprogrammet ligger som basis for nye avtale og bevilgninger fra vertskommunene,

Fylkeskonservatoren i Østfold, Halden historiske Samlinger.

Det vises til punktene i arbeidsprogrammet i årsberetningen.

VERTSKOMMUNENE – NYE AVTALER

På initiativ fra kommunalråd i Strömstad, Peter Dafteryd, ble det holdt møter mellom vertskommunene og Föreningen Ekomuseum Gränsland. Fylkeskonservatoren i Østfold, Østfold fylkeskommune har også deltatt på ett møte. Målsettingen for møtene var å reetablere de økonomiske intensjonene som lå til grunn for stiftelsen av Föreningen Ekomuseum Gränsland høsten 2005. I løpet av høsten 2018 har alle fire vertskommunene undertegnet en avtale mellom den enkelte vertskommune og foreningen.

Avtalen definerer ansvarsfordelingen mellom vertskommunen og foreningen og konkretiserer det økonomiske bidraget som den enkelte kommune skal bidra med årlig. Dessuten summerer avtalene opp besøkmålene i den enkelte kommune, og noen av de arbeider som bør utføres for det enkelte besøksmål. Avtalene gjelder for perioden 2018-2020.

Fylkeskonservatoren i Østfold (Østfold fylkeskommune) bevilger økonomisk støtte for 2018-2019, og deretter må vi sende søknad til det nye storfylket «Viken».

Det er også sendt søknad til Västra Götalandsregionen Kulturenheten for perioden 2019-2020. Denne søknaden behandles våren 2019.

ARRANGEMENT

Søndag 29. april: Vandring på Dals Ed – i Karl XIIIs fotspor

Kjentmann på vandringen var Roland Olsson, Dals Ed. Arrangementet ble gjennomført med 26 deltakere – i flott vårvær. Vi besøkte skansene på Jordbrunn/Trekanten, et leiområde og gravfelt øst for Dals Ed, «Skansen» mellom Stora og Lilla Lee og Klevmarken der Halvard Bryngelsson, Karl XIIIs kunnskapsmann, hadde tilhold.

Til venstre: Karl XII:s sten. Til høyre: Klevmarken, Halvard Bryngelssons gård, med minnesteinen. Foto: Svein Norheim

Lørdag 9. juni: Krokstrand – stenindustriens historie.

Arrangementet er todelt:

1. Lansering av ny bok om Krokstrand
2. Film om Krokstrand – «Granitbergets døtre».
3. Foredrag om stenindustrien

Over 100 personer var til stede på arrangementet. Det var tydelig at dette var en etterlengtet begivenhet for lokalsamfunnet Krokstrand og for alle som hadde sine røtter der.

*En lydhør forsamling lytter til beretningene fra bokas medforfattere.
Foto: Svein Norheim*

Flere av medforfatterne fortalte «sin» historie – og det blir spesielt når man får den nære historien presentert slik.

Og filmen «Granitbergets døtre» er en gripende historie om kvinneliv i et mannsdominert «stenhuggaresamhälle» - om å takle et liv med få materielle ressurser, men desto større rikdom av samhold og kreativitet.

Svein Norheim; Ekomuseum Gränsland fortalte om granittindustrien ved Iddefjorden.

Søndag 16. september: Åpning av nytt besøksmål: Ende skanse

Arrangement i samarbeid med Fredrikshalds Borgervæpning. Rundt 20 personer til stede på arrangementet som var delt mellom Ende skanse og Berby.

Se omtale under besøksmål.

PROSJEKTER

Interreg-prosjekt. «En ny vind for Ekomuseum Gränsland»!?

I et par års tid ble det arbeidet med å etablere et nytt Interreg-prosjekt for Økomuseum Grenseland. Initiativtaker var Peter Dafteryd, kommunalråd Strömstads kommun.

Vertskommunene, Østfold fylke, Bohuslänns museum og Østfoldmuseene gikk inn i prosjektet og det ble gjennomført et forprosjekt med bevilgning fra Interreg.

Utførende var Kristina Lindholm og Bodil Andersson. Forprosjektet utredet utviklingsmuligheter for Økomuseum Grenseland spesielt innenfor området digitalisering.

På prosjektmøte 12. januar 2018 ble det besluttet ikke å gå videre med prosjektet da det i første hånd manglet økonomisk basis på norsk side.

Imidlertid er det lagt ned så mye godt arbeid i forslagene i forprosjektet til tiltak for Økomuseum Grenseland, at styret har et springbrett for gode tiltak i å aktivisere og aktualisere Økomuseum Grenseland.

Prosjekt Granitkusten

Prosjektet drives av Kulturlandskapet, Fjällbacka: Kulturlandskapet

Vi har deltatt i et par møter og gitt innspill til prosjektet. For Ekomuseum Gränsland kan det være aktuelt å spille videre på miljøer som Svinesund, Krokstrand, Fagerholt, Blomsholm og Dårskild – alle besøksmål i Ekomuseum Gränsland.

”Målet med projektet är att Granitkusten ska utgöra en gemensam plattform där aktörerna kan samverka över kommungränser och över sektorsgränser.

Huvudprojektets syfte är att ta fram och driva denna plattform, men också att hitta möjligheter att stödja lokala entreprenöriella initiativ och ge dem möjlighet att växa, samtidigt som miljöerna sätts i ett sammanhang genom överblick och helhetssyn på granitlandskapets möjligheter.”

Vi siterer bruddstykker fra en forstudie utført av Rolf Danielsson 2016:

- *«I norra Bohuslän är granitens landskap den sammanbindande länken”.*
- *«...att genomföra ett större projekt med att driva en utvecklingsplattform för norra Bohuslän som bygger på granitlandskapets unika natur- och kulturarv. Målet för detta är att utveckla kulturför etagande och kulturarvsturis - men och därigenom skapa fler entr eprenörer inom kultur- och turistnäringen.”*
- ***” En liknande modell har man även arbetat efter i Ekomuseum Gränsland utmed Iddefjorden på både svensk och norsk sida. Erfarenhetsutbyte med***

desse och även med Slow Valley Ätradalen kan ge inspiration hur föreningar och entreprenörer kan skapa nätverk som samarbetar innovativt inom ett större område för att ge besökaren helhetsopplevelser.”

Stenhuggarmuseet i Hunnebostrand. Foto: Svein Norheim

Den 13. mars d.å. ble det arrangert en sluttkonferanse i Kulturhuset «Hav og Land» i Hunnebostrand der en sluttrapport ble presentert.

Prosjektet er ment å fortsette med kommunene Strömstad, Lysekil, Tanum, Munkedal og Sotenäs. Primært å skape en organisasjon for samarbeide. Inventere og utdanne aktører. Støtte og hjelpe prosesser, foreninger m.m. Vurdering av Geopark. Kvalitetssikring av produkter.

BESØKSMÅL – se Arbeidsprogram pkt. 1 og 2.

Økomuseum Grenselands 29 besøksmål (besøksmålene er noe omorganisert slik at tematikk er klarer for det enkelte besøksmål) har årlig besøk av mange enkeltpersoner og grupper. Det er vanskelig å angi noe nøyaktige tall da besøksmålene er fritt tilgjengelige for alle - til alle tider!

*Spesielt kan framheves **Elgåfossen** der det «alltid» er biler og motorsykler på rasteplassen, og folk på vandring til fossen. Likeledes vet vi at det ofte er folk på Snarsmon som vandrer Bohusleden og Kyststien eller som kommer ens ærend for å se boplassen etter taterne/resandefolket.*

Elgåfossen. Foto: S. Norheim

*Vi mener det trygt kan anslås at våre besøksmål besøkes av **noen tusen personer** gjennom året. Med andre ord besøksmål som betyr mye for historieforståelsen og reiselivet i grenseregionen!*

Tre besøksmål forlater Økomuseum Grenseland

Etter avtale med Fylkeskonservatoren i Østfold er våre to informasjonsskilt tatt ned. Dette er gjort da Fylkeskonservatoren i Østfold arbeider med et middelalderprosjekt på fylkesbasis, og da så vi ingen grunn til at det blir et dobbelt sett med informasjonsskilt.

Høsten 2018 ble de nye skiltene satt opp ved Berg og Rokke middelalderkirker. (I tillegg er det også satt opp informasjonsskilt ved Idd middelalderkirke og Immanuels kirke (bykirken)).

Besøksmål Begby (Fredrikstad kommune) blir også slettet (2019) da området ellers er dekket med informasjon fra Fylkeskonservatoren, Østfold fylkeskommune.

Nytt besøksmål

Ende skanse ble innviet søndag 16. september. Skansen er fra krigen 1808 og antagelig med en underliggende skansekonstruksjon fra midten av 1700-tallet. Prosjektet er et samarbeid mellom Økomuseum Grenseland og Fredrikshald Borgervæpning. Borgervæpningen har hatt et stort arbeid med å hogge skog og rense skansen for kratt o.a. Noe av murverket er restaurert. I tillegg er det bygget tre stk. tretrapper opp det bratte fjellpartiet for å lette tilgjengeligheten.

Økomuseum Grenseland har stått for utarbeidelse av informasjonsskilt og betalt for informasjonsskilt, skiltstativ og materialer til trapper.

Selve innvielsen ble utført av ordføreren i Halden Thor Edquist og med orienteringer ved Fredrikshald Borgervæpning og Økomuseum Grenseland.

I sammenheng med dette besøksmålet ble det satt opp et nytt informasjonsskilt ved Berby som forteller om krigen 1808 og kampene på Berby.

Etter innvielsen på Ende skanse forflyttet man seg til Berby der det ble orientert om kampene 12. september 1808 på Berby. Ved bautaen på Berby ble det lagt ned krans for falne svenske og norske soldater.

Noen av deltakerne ved åpningen av Ende skanse. De uniformskledte representerer samarbeidsparten Fredrikshald Borgervæpning.

Foto: Svein Norheim

Til venstre: Ordfører Thor Edqvist åpner besøksmålet Ende skanse. Til høyre: Informasjonsskiltet på Ende skanse. Foto: Svein Norheim.

Planer for nye besøksmål 2019-20

Rävlyckan; Dals Eds kommun: Det er foretatt befaring på besøksmålet Rävlyckan sammen med Conny Olsson og John Saga fra Rävmarkens byalag og Morgan Funevall og NN fra Dals Eds kommun

Det er enighet om å arbeide med en utvidelse av besøksmål Rävlyckan der vi inkorporerer husgrunden etter Dalmanns stuga der norske Milorg-soldater bodde under andre verdenskrig 1945 og skytebanen som var en av grunnene til Milorg-soldatenes tilstedeværelse. Etableres 2019.

Skytterhuset ved Rävlyckan i Rävmarken. Treningsbanen for Miløorg-soldatene foråret 1945. Foto: Svein Norheim

Sågbruksudden; Dals Eds kommun: Det er enighet med Dals Eds kommun om å etablere besøksmål på Sågbruksudden der vi skal fortelle om den store virksomheten som har foregått her – bl.a. av store sagbrukseiere fra Halden. Etableres 2020.

Klevmarken, Dals Eds kommun: Det er også enighet om å etablere et besøksmål i Klevmarken og fortelle om Halvard Bryngelsson og Karl XII. Etableres 2020.

Giertas skans, Strömstads kommun: En «nyoppdaget» skanse som tilhører befestningssystemet som omga Strömstad stad under Karl XII. Fra tidligere er «Stadsmuren» på Korpeberget ett av Ekomuseum Gränslands besøksmål.

Besøksmål med spesielle behov:

Fagerholt; Halden kommune: I samarbeid med Idd og Enningdalen Historielag ønskes det å rehabilitere Fagerholt Monumenthuggeri som besøksmål. For å realisere dette kreves en avtale med grunneier og Halden historiske Samlinger (som eier noe av produksjonsutstyret). Vi har hatt befaringsrepresentanter for Fylkeskonservatoren i Østfold. Foreløpig er det ingen løsning på saken.

Sponviken, Halden kommune: Sponviken velforening har «okkupert» informasjonsskilt – fjernet skiltet og satt opp et skilt som representerer velforeningen, og foretatt en endring av skiltstativet. Foreløpig er ikke saken løst.

«Tapte informasjonsskilt»

Fortsatt mangler vi noen av de «tapte» informasjonsskiltene: ett skilt på Sundsborg skansar og to på Svinesund, svensk side. Nå har vi fått datafilene for skiltene og vi planlegger å produsere nye og sette disse opp i 2019.

Vedlikehold / fornyelse

Vedlikeholdsavtaler ble etablert med *Bullarens Hembygdsförening* og *Idd og Enningdalen Historielag* i 2017. De har utført vedlikehold i sine områder (2017). Med de nye avtalene for vertskommunene, har disse nå ansvaret for å utføre vedlikehold eventuelt fornyelse – alt etter innmeldte behov fra Ekomuseum Gränsland. Vi må se på hvordan dette organiseres framover.

Vassbotten-Holtet: Bullarens Hembygdsförening har bygget ny bru ved den gamle grenseovergangen (noe vest for nåværende grenseovergang).

Holtet: Informasjonsskiltet er tatt ned da det er ny eier av den gamle tollstasjonen. Vi arbeider med å finne ny plassering (må ha plass for å stoppe en bil eller to!).

Galärvägen: På forsommeren 2018 ble det foretatt en befaringsrepresentant av Galärvägens besøksmål som pr. i dag er 10 stopp.

Brosjyrekasser

Det er produsert 20 brosjyrekasser hvorav 15 stk. er satt opp på 13 besøksmål. Besøksmålene er matet med restopplaget av de gamle informasjonsbrosjyrene. For 2019 er det planlagt å lage nye brosjyrer.

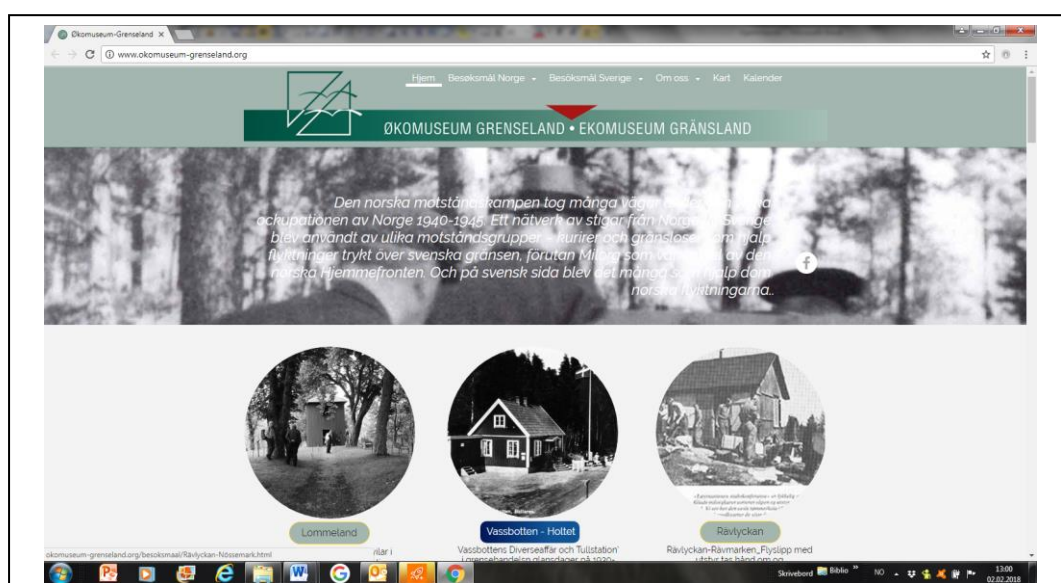
Skiltstativer

Det ble produsert to store stativer (A0) og to mellomstore stativer (A1). Ett stativ A1 brukt på Ende skanse og ett stativ A0 på Berby. I tillegg er det kjøpt inn klaver til stativbeina.

HJEMMESIDE – se Arbeidsprogram pkt. 3.

www.ekomuseum-gransland.org / www.okomuseum-grensland.org

Under årsmøtet i Folkets Hus på Krokstrand 16. mars 2018 ble de nye hjemmesidene presentert. De 29 besøksmålene er organisert alfabetisk på svensk og norsk side. Til hvert besøksmål er det lagt ut et stort antall bilder – både gamle og nye. Tekstene vil etter hvert revideres ved behov. Til hvert besøksmål er det en tilhørende kartfesting, og tekstmaterialet ligger i en pdf-fil som kan skrives ut. Pr. i dag utgjør tekstenes pdf-filer ca. 100 sider historisk tekster(!).

Økomuseum Gränslands hjemmeside – oppslaget for besøksmålene.

Det er også laget en mappe der vi legger ut historisk grenserelatert materiale, men som ikke er en del av Økomuseum Grenselands besøksmål-portefølje – som f.eks. «Svenskegravene» (krigen 1808), og middelalderborger i Bohuslän. Endelig finnes en mappe der man kan finne dokumenter knyttet til Ekomuseum Gränslands tidligere drift og de siste års årsberetninger, regnskap og arbeidsprogram.

ANNEN VIRKSOMHET

Krigen 1808: Under arrangement på Gamle Prestebakke og 110-års markeringen av kampene på Prestebakke 1808 i regi av «Iddske Compagnie» satte Økomuseum Grenseland opp en bannerutstilling som i sin tid ble produsert av Halden historiske Samlinger (2008). Utstillingen heter «... en förbannad historia». I tillegg var Økomuseum Grenseland en av utgiverne av publikasjonen av samme navn «... en förbannad historia. Kampene på Berby og krigen 1808».

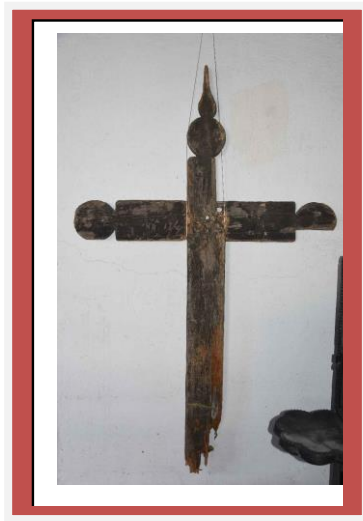
Utstillingen «Riksgränsen följer bäcken». Til Sensommerstevnet på Gamle Prestebakke 1.-2. september produserte Ekomuseum Gränsland to montre som ble

innredet med materiale om Karl XII 1716 og 1718. I tillegg ble det utstilt to montre – om «Cicignon» og «Drakenberg».

Til venstre: Utstilling om Karl XII 1718. Til høyre: 1808-utstillingen "… en förbannad historia". Foto: Svein Norheim.

Bannerutstillingen «... en förbannad historia» ble også vist under arrangementet. I tillegg hentet vi fram tre gravmonumenter av tre (!) som var knyttet til krigen 1808. Det ble også presentert historiene knyttet til disse gravmonumentene: Svenskegravene ved Gjeddelund, «Ukjente soldats grav» på Killingrød og Sven Asmundsen Spielgaardsvigen, Prestebakke kirkegård.

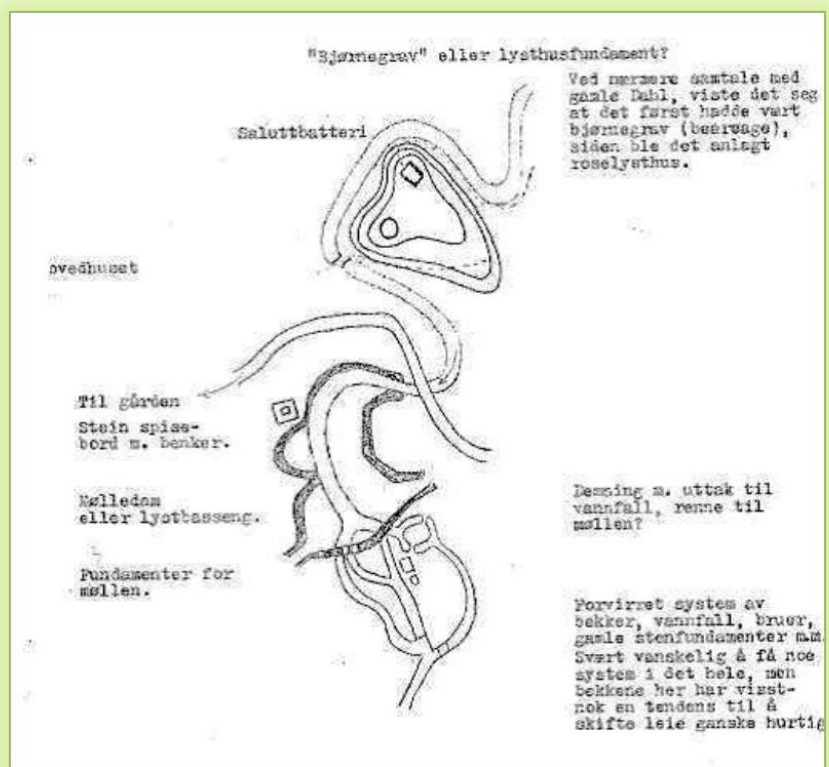

Gravminnene - fra v. «Ukjente soldats grav», Sven Asmundsen Spielgaardsvigen. Foto: Svein Norheim.

Bokprosjekt Krokstrand. På et meget godt besøkt arrangement lørdag 9. juni ble boka «Krokstrand - resning i stenhuggarsamhället» presentert. Redaktør Karin Askberger og initiativtaker Studiecirkeln Krokstrandminnen, ABF. Totalt var det 18 medforfattere som skrev om Krokstrandssamhället. Ekomuseum Gränsland har bidratt med økonomisk støtte til utgivelsen SEK 10 000,-.

Vevlen – gammelt hageanlegg. Fylkesmannen i Østfold annonserte et frivillig „skogvern for den gamle historiske hagen på Vevlen i Idd, Halden. Økomuseum Grenseland avga en uttalelse om saken og argumenterte for at elementene i den historiske hagen måtte bevares og til dels restaureres/sikres mot videre forfall. Fylkesmannen har langt på vei akseptert våre innspill.

Skisse over det historiske hageanlegget på Vevlen i Idd. Etter Engelstad storgårdsregistreringer.

Formidling.

- 5. mars ble Ekomuseum Gränslands hjemmesider presentert på Skee Sockens Hembygdsforenings årsmøte.
- 7. april foredrag om «Karl XIIIs død på Foreningen Nordens «Nordisk Gjestebed» på Nelly's place i Bullaren.
- 9. juni foredrag om stenindustrien på arrangement i Folkets Hus på Krokstrand.
- 8. oktober ble det holdt foredrag om «Taterne i grenseland» for Halden Slektforskerforening på Halden Bibliotek.
- 20. oktober presentert Økomuseum Grenselands hjemmesider for styrene i Foreningen Norden Halden og Østfold.

Seminar og konferanser:

- 6. oktober. Historieseminar Fredrikshalds Teater «Store nordiske Krig».
- 10. – 12. desember. Historiekonferanse Fredriksten festning. «1718 – krigen, menneskene, skuddet».

BIDRAGSYTERE - ØKONOMI

Følgende bidrar med økonomisk støtte:

Dals-Eds kommun (5 000)

Tanums kommun (15 000)

Strömstads kommun (25 000)

Halden kommune (40 000)

Halden historiske Samlinger/Østfoldmuseene (5 000)

Fylkeskonservatoren i Østfold/ Østfold fylkeskommune (20 000)

(Västra Götalandsregionen Kulturenheten: (søknad 20 000)

Sparebankstiftelsen 1 Halden har etter søknad bevilget NOK 80 000,- til prosjekter.

Stiftelsen Clara Lackmanns fond har bevilget SEK 26 000,- til studiereise til Ekomuseum Bergslagen.

Strömstads kommun har gitt en ekstrabevilgning på SEK 15 000,- til oppdatering av Galärvägen.

MEDLEMSORGANISASJONER

Økomuseum Grenseland hadde i 2018 tolv **medlemsorganisasjoner**:

Bullarens Hembygdsforening

Dals Eds Hembygdsforening

Föreningen Norden Bengtsfors-Dals Ed

Föreningen Norden Norra Bohuslän

Hogdals Hembygdsforening

Rävmarkens Byalag

Skee Sockens Hembygdsforening

Strömstads Historieförening

Strömstads Museiförening/Strömstads Museum

Foreningen Norden Halden
Idd og Enningdalen Historielag

Ett nytt medlem:

Foreningen Norden Østfold

Årsavgiften er SEK/NOK 100,-/år.

Det vises til eget regnskap for foreningen.

Halden 2019-02-16

Gun Förde

Thomas Marthinsson

Ulf Vidar Larsen

Bjarne Andersen

Kerstin Sandqvist

Bo Magnusson

Svein Norheim